

Recenze

Blahoslav KRAUS a kol., Životní styl současné české rodiny,

Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, 246 s., ISBN 978-80-7435-544-8.

Tematika současné rodiny je v centru pozornosti celé řady odborníků, zejména z řad pracovníků Sociologického ústavu AV ČR. K nim se přidal kolektiv pedagogů z univerzity v Hradci Králové pod vedením B. Krause. Autorský tým se pokusil řešit problematiku dvou oborových sociologických disciplín; chce vzájemně propojit často diskutované otázky fungování rodiny s převládajícím životním stylem, a představit tak v knize její dnešní život. Publikace se vyznačuje snahou o vyrovnanost teoretické a empirické stránky. Co je však v průběhu celého textu problematické, je nevyváženost těchto dvou stránek.

Nejrozsáhlejší část knihy je z hlediska formálního rozčlenění práce orientována na teoretické pohledy na rodinu doplněné o pasáž věnovanou výzkumu rodiny. Ve třetí kapitole se výkladu životního stylu takového prostoru nedostává. Další dvě kapitoly podrobněji rozpracovávají podtémata spojená se životním stylem. Volným časem se zabývá čtvrtá, teoreticko-empirická část. Závěrečná kapitola se soustřeďuje na vztah rodiny a médií; autoři se přitom zaměřili na téma snad až příliš detailně.

Mapování vývoje rodiny v druhé polovině 20. století se věnuje první kapitola. Právě tato část patří k tomu nejvýstižnějšímu, co bylo v oblasti teoretické reflexe rodiny během posledního desetiletí napsáno. Výchozí myšlenkou knihy je teze, že základní jednotkou společnosti přestává být rodina a stává se jí jednotlivec (s. 9). Rostoucí počet mladých lidí vnímá manželství jako omezování osobní svobody. Předpoklad, že partnerské vztahy umožňují šťastnější manželství, se nenaplnil a opak se stává pravdou. Volná partnerská soužití směřují častěji k rozpadu než k manželství, a to je jeden z nejvýraznějších důvodů nárůstu počtu dětí rodících se mimo manželský svazek. Autoři svými poznatky navazují na předchozí zjištění a potvrzují, že většina současných rodin je inkonzistentní, s nepřehlednými vztahy a produkující často bezmocnost.

Děje se to i kvůli její vnitřní proměně, resp. jejímu vyprazdňování. Klasická rodina se stává pouze jednou z alternativ k mnoha jiným formám rodinného soužití. V publikaci se objevuje i členění rodin na základě materiálních, kulturních a sociálních kritérií. Z rozdělení do šesti typů vyplývá, že rodiny označené jako statická dělnická rodina s nižším ekonomickým standardem, s nerozvinutým kulturním zázemím a s despektem ke vzdělání pečují přibližně o třetinu dětí u nás. Těchto i všech dalších rodin se týká problematika vzájemného soužití. Dnes má soužití jen v menší míře podobu „spolu“, spíše převažuje „vedle sebe“. Společným jmenovatelem úspěšných rodinných vztahů je schopnost osobní komunikace, jež je pro fungování rodiny zcela zásadní. Naopak výsledkem absence této stránky soužití je izolovanost jednotlivých členů rodiny, zejména manželů.

Druhá kapitola dokresluje po empirické stránce teoretické pohledy na rodinu. Přináší přehled empirických výsledků na téma rodina z období let 1997–2011, produkováných různými domácími i mezinárodními organizacemi. V druhé části je prezentovaný vlastní výzkumný projekt „Životní styl současné rodiny“. Výběrový soubor lze podle autorů považovat relativně za reprezentativní (s. 86). Zveřejněná čísla o skladbě souboru však tomu nenapovídají. Například podle velikosti místa bydliště v sídlech se 100 000 a více obyvateli žije v ČR přibližně 18 % obyvatel, zatímco ve výběrovém souboru je jich 27,5 %. Daleko větší disproporce jsou podle vzdělání. V základním souboru je kolem 15 % vysokoškolsky vzdělaných, mezi dotázanými 27 %. Jenom tyto dva údaje svědčí o tom, že i o relativní reprezentativnosti je možné jen stěží hovořit. Při úvahách o reprezentativnosti souboru jsou odchylky větší než šest procentních bodů mezi složením základního a výběrového souboru považovány za zkrslující.

Životní styl současné rodiny je předmětem třetí kapitoly. Autor upozorňuje na komplikovanost a nejasnosti v používání pojmů životní způsob a životní styl, argumentuje stanovisky osobností z oboru a přiklání se k použití kategorie životní styl. Sám vnímá, že „do pojetí životního stylu mnohem více intervenují subjektivní faktory“ (s. 93), a přesto místo životního způsobu uvažuje o životním stylu rodiny. Další kategorie, kvalitu života a životní úroveň, jež dotvářejí ucelenost pohledu na životní způsob, v jeho podání ne vždy zcela precizně charakterizované, je tak nucen spojovat se životním stylem. Správně uvádí diferenciaci životního stylu podle pohlaví, věku, vzdělání a dalších kritérií, avšak ani tato úvaha ho „nenavedla“ na nepřesnosti při používání pojmu životní styl ve spojitosti s rodinou. Přichází i s „inovací“; píše o globálním životním stylu obyvatelstva celé planety (s. 112).

Metodologické nejasnosti se promítají i do výzkumné části zabývající se životním stylem současné rodiny. Výsledkem je konstatování, že zkoumání této problematiky je velmi problematické a „z hlediska struktury rodiny je značně obtížné postihnout životní styl rodiny jako celku“ (s. 115). Shodou okolností ve stejné době vydaná publikace od H. Kubátové a kolektivu pod názvem *Mezigenerační proměny způsobu života na Hlučínsku*, se zachycením a vysvětlením života rodin konkrétního regionu velice zdárně vyrovnává. V souvislosti s analýzou konzumních tendencí ve společnosti a jejich dopadem na život lidí je konstatován celkový nárůst sociálních deviací, mezi něž je kupodivu zařazena i nezaměstnanost. Na základě vyššího výskytu deviací autor vyvozuje nárůst podílu rodin s disociálním životním stylem.

Další část je věnovaná rozdílům mezi životním stylem (lépe by znělo životním způsobem) ve městě a na vesnici. K ilustraci je použito množství empirických údajů, které by si zasloužily alespoň nějaké uspořádání, aby nedocházelo k určitým zjednodušením. Na s. 120 se píše, že 47 % rodin z města žije ve stresu a na vesnici je to o 14 % méně. Další rozdíl je v kouření. Lidé ve městech kouří více než na vesnici o 9 %. Rozdíl podle autora může souviset se stresem, „protože jak je známo, většina osob kouří, aby odbourala stres“. Na předchozí straně je uvedeno, že členové rodiny se snaží pečovat o své zdraví stejně ve městě jako na venkově.

V kapitole se vyskytují i dvě tabulky. Formálně však chybí zdroj, z jakého byly údaje čerpány. Již tato pasáž naznačuje, že práce s empirickými daty je méně přínosná a pro statisticky nevzdělaného čtenáře i málo srozumitelná. Plně se to projevuje zejména v následující části.

Čtvrtá kapitola se věnuje roli volného času v životě současných rodin. Aktivity spojené s funkcemi volného času, s nimiž pracuje sociologie, jsou doplněny funkcemi z hlediska pedagogického.

Společný volný čas je, podle autorky, jedním z klíčových atributů používaných k vymezení rodiny. Změny, k nimž dochází v provozování volnočasových aktivit, neznamenají jen výměnu jedné činnosti za jinou, nýbrž hlavně naznačují změny v povaze dětství a života celé rodiny.

Na přibližně desetistránkový teoretický úvod navazuje pohled na současný výzkum volného času. Z mezinárodních poznatků vyplývá, že čeští školáci tráví v rámci kroužků a mimoškolních aktivit týdně 5–8 hodin, což je nejvíce v Evropě. V textu se čtenář setkává s rozdílnou úrovní interpretace dat, v některých částech dokonce jen se sociografickým popisem. Vedle věcných údajů prezentovaných v grafech a tabulkách zachází autorka mnohdy do zbytečných detailů (uváděním chí kvadrátu, úrovně signifikance apod.), které problematiku analyticky příliš neobohacují a působí spíše samoúčelně. Závěr části se nese v podobném duchu.

Poslední kapitola knihy představuje problematiku vztahu médií a současné rodiny z hlediska teorie a výzkumu. Publikace jako celek se soustřeďuje na rodinu, ale tento oddíl klade důraz na média a až v další návaznosti si všímá rodiny. Autoři vycházejí z poznatků zahraničních výzkumů, protože domácích šetření je na toto téma poskrovnu. V neobvyklé podobě se používá pojem medializace. V běžně užívaném slova smyslu se pod medializací rozumí aktivní prezentace jednotlivých skupin, institucí a podniků v různých médiích. Autoři však opakovaně poukazují např. na masovou medializaci, což podle nich znamená masové rozšíření médií.

Přes pojmové nejasnosti jsou zde zajímavé postřehy. Konstatuje se například, že média přeorientovala život lidí z veřejného do soukromého prostoru, aby současně nastartovala individuální trávení volného času v domácnosti prostřednictvím kontaktů sice se společnou, ale virtuální realitou. Značná pozornost je věnována prezentaci současných výzkumů zabývajících se podílem rodičů a dětí na společném užívání médií (s. 171).

Podkapitola *Média v životním prostoru současné české rodiny* přináší zejména řadu kvantitativních ukazatelů ilustrujících vybavenost domácností médii. Tím, že autoři čerpali ze statistických údajů zachycujících vybavenost domácností, ztotožňují v části svých analýz rodinu a domácnost. Pokud uvádějí výsledky vlastního šetření, pracují přímo s pojmem rodina a přinášejí několik pohledů ve vztahu k médiím. Podle vybavenosti elektronickými médii rozdělují rodiny na slabě mediálně vybavené s minimálním zastoupením (2 %), menším středním vybavením (48 %), větším středním vybavením (43 %) a vysokým vybavením (7 %). Na základě vlastnictví počtu a druhu médií je uvedena ne zcela dostatečně argumentačně zdůvodněná následující typologie rodin ve vztahu k médiím: tradiční konzumentská (televizní) rodina; mobilní a hrající si (tedy také bohatší a pokroková) rodina; moderní rodina se středními příjmy s konzervativním vztahem k médiím nebo orientovaná na komunikační média v podobě počítačů a mobilních telefonů (s. 182).

Autoři jednotlivé části projektu důsledně nepropojovali, a to je možná škoda, protože jinak by se nemohlo stát, že právě v poslední kapitole nerozpracovali tezi, se kterou operují na začátku, že společným jmenovatelem úspěšných rodinných vztahů je schopnost osobní komunikace, jež je pro fungování rodiny zcela zásadní, a soustředili se převážně na mediální komunikaci.

Závěr jedné z podkapitol uvádí, že „médiá mají potenciál stmelovat a spojovat členy rodiny, umožňovat častější komunikaci a projevování vzájemné blízkosti a sounáležitosti“ (s. 197). Současně konstatuje, že v žádné historické době nebyly děti vystaveny tak silnému a nenápadnému ohrože-

ní jako v době informační. Tato konstatování zní jako možný závěr. Ovšem po uvedeném shrnutí následuje poslední část s názvem *Média jako součást volného času* bez jakéhokoliv ukončení.

Ve stručném závěru knihy jako by se autorovi nedostávalo dostatek sil a vedle podstatných, obecnějších poznatků o rozhodující roli ekonomické situace pro současnou rodinu spíše bilancuje použité typy výzkumů nebo uvádí dílčí údaje o počtu domácností vybavených televizí či připojených k internetu. Nabízely se obecnější trendy, vyplývající z každé části, které absentují. Rovněž charakteristiku životního stylu současné české rodiny tam nenajdeme.

Publikace přináší čtenáři nově formulované poznatky zejména v pohledu na charakteristiky současné rodiny. Části věnované životnímu stylu a volnému času, metodologicky ne vždy precizně uchopené, dávají určitý přehled o aktuální situaci rodin v tomto směru. Poslední kapitola pojednává o rodině ve „vleku“ médií, přesto přináší inspirativní, i když někdy jednostranně zaměřené poznatky výlučně z oblasti mediální komunikace.

Ján Mišovič
(TF JU, misovic@tf.jcu.cz)

Wolfgang BERNER, Perverze,

Praha: Grada, 2015, 118 s., ISBN 978-80-247-4854-2.

Obsah této knihy s aktuální tematikou (s fenoménem perverze se nezdálo setkávat ve zprávách masmédií) naznačuje již jakýsi následující podtitul: *vývoj psychoanalytického pojmu perverze – formy jednotlivých poruch – rozdíly v jejich intenzitě a průběhu – principy psychoterapeutické léčby*. Nejde tu tedy jen o popis a výklad jevů označovaných za perverze, ale i o jejich psychoterapii. Zárukou hodnoty této knihy je dílo a postavení jejího autora v současné vědě; prof. Berner je velmi významným německým psychiatrem kriticky psychoanalytického zaměření, je předsedou Psychoanalytické pracovní společnosti atd. Již v úvodu autor této knihy poznamenává, že pojem perverze byl nahrazen v pověstném novém psychiatrickém klasifikačním systému duševních poruch označením „parafilie“, resp. „poruchy sexuální preference“. Soudí však, že: „někdejší pojem perverze a nové pojmy neoznačují tytéž fenomény“ a nevyjadřuje zcela ani to, co měl pojmem perverze na mysli S. Freud, který jej zavedl. Velmi se také změnil „psychodynamický pohled na vznik perverzí“ a v psychoanalýze, která může být v řadě směrů k pochopení perverzí nápomocná, je pojem perverze stále užíván. Nelze se zde zabývat obsáhlou analýzou fenoménu perverze a jeho vývojem: Obecně řečeno vyjadřuje poruchu sexuálního pudu a vzorců sexuálního chování. Autor to konkretizuje přehledem forem perverze: fetišismus, sadomasochismus, pedosexualita a pedofilie, exhibicionismus, konzum pornografie, perverze u žen (exkurz). Čtenář zde najde řadu zajímavých souvislostí perverzí, např. s agresí, se znaky vývoje „libida“ (což je klíčový pojem Freudovy psychoanalýzy označující široce pojatý sexuální pud) a další. S tím souvisí i obsáhlá kapitola o rozdílech v intenzitě a průběhu perverzí. Kniha je ukončena kapitolou o psychoterapeutické práci s perverzemi a neobyčejně zajímavou poznámkou: *Ztráta identity a osobnost*, která přináší pozoruhodný pohled na hloubkové souvislosti perverzí se strukturou osobnosti.

Tuto mimořádně zajímavě psanou knihu lze vřele doporučit nejen všem zájemcům o psychopatologii zejména sexuálního života, ale i všem pracovníkům v oblasti pomáhajících profesí, kteří se v určitých skupinách svých klientů mohou s případy perverzí setkávat. Protože jde o oblast lidského života, která postiženým přináší mnoho osobních problémů a úzkostí, vyžaduje také emfatický vhled do souvislostí s historií jejich života a s jejich osobností.

Milan Nakonečný
(TF JU, M.Nakonecny@seznam.cz)

Klaus SCHATZ, *Všeobecné koncily. Ohniska církevních dějin,*

Brno: CDK, 2014, 338 s., z německého originálu *Allgemeine Konzilien – Brennpunkte der Kirchengeschichte* přel. Pavel Váňa a Jiří Knap, ISBN 978-80-7325-5.

Koncily můžeme považovat za hmatatelné milníky církevních dějin. Odráží pohled církve na sebe samu, její situaci ve světě i člověka samotného.

Promítá se zde i vzájemný postoj církví. Například pravoslavní uznává prvních sedm všeobecných koncilů, které zrodily články víry a definovaly základní dogmata, a své dějiny věnuje proto jim.¹ Heslo ruské wikipedie naopak objektivně uvádí další koncily, včetně pečlivého výčtu, které uznává církev pravoslavná, katolická i pravoslavná a pouze katolická.

Český čtenář měl doposud k dispozici dílo Huberta Jedin *Malé dějiny koncilů*. První vydání pochází z roku 1959. Jak sám německý autor uvádí, k sepsání jej motivoval úmysl papeže Jana XXIII. svolat II. vatikánský koncil. Před tímto všeobecným sněmem chtěl čtenáři formou základního informativního přehledu připomenout všechny předcházející koncily. Další vydání výše uvedené Jedinovy knihy pochází z roku 1977. Autor ji rozšířil o II. vatikánský koncil, od jehož uplynutí tehdy uběhlo zhruba deset let. Sám přiznává, že bádání v oblasti dějin koncilů mezi oběma vydáními díla značně pokročilo.²

Po téměř dvaceti pěti letech se českému čtenáři dostává do rukou kniha Klause Schatze, emeritního profesora církevních dějin na Philosophisch-Theologische Hochschule st. Georgie ve Frankfurtu nad Mohanem, který v roce 2008 poprvé vydává *Všeobecné koncily. Ohniska církevních dějin*. Profesor Schatz má k dispozici poznatky dalších více než čtyřiceti let, které věda v oblasti zkoumání dějin koncilů získala. Navíc svoji knihu nepíše v časové tísní, takřka v předvečer koncilu nového, což se v ní také odráží.

Schatz stejně jako Jedin předkládá ucelený přehled dějin koncilů. Na rozdíl od svého kolegy a předchůdce, který se zaměřuje na vysvětlení pojmů koncil, synoda apod. zvláště z hlediska *Kodexu kanonického práva*, Schatz hledá především odpověď na otázku, zda lze všechny koncily považovat za ekumenické. Koncily se zabývá především z hlediska jejich ekumenicity. Pojem ekumenický definuje jako všeobecný, tedy světový (s. 6–9), ekumenicitu koncilů se však zároveň snaží

1 Viz například dílo ruského církevního historika Antona Kartaševa *Vselenskije sobory*, příspěvek v časopise *Alfa i Omega* Iz istoriji vselenskich soborov.

2 Srov. *Malé dějiny koncilů*, Praha: Česká Katolická Charita, 1990, s. 145. Český překlad vyšla v překladu dr. Karla Dolisty.

vidět i očima církví protestantských a církve pravoslavné, čímž potvrzuje i současné chápání ekumenicity jako dialogu s ostatními křesťanskými církvemi (s. 14). Nechybí ani kritéria koncilů: přijetí a uznání celou církví, včetně pravoslavných (s. 9), svolání, potvrzení a vedení papežem, pozvání biskupů (s. 7).

Koncily stejně jako Jedin rozdělují do tří skupin. Schatz se ale podrobněji věnuje i dobovým okolnostem a technicko-ekonomickým možnostem realizace koncilů i účasti na nich. Specifický rys každé skupiny koncilů se promítá i v jejím názvu. Do první spadají císařské koncily. Svolával je a financoval císař. Účastníky byli vzhledem ke vzdálenosti mezi místem konání a působištěm otců zpravidla biskupové Východu, Západ zastupovali v malé míře papežští legáti (srov. s. 10–11). Druhou skupinu tvoří středověké koncily západního křesťanstva, jež pořádala pouze západní církve a které již svolával papež. S výjimkou Florentského unijního koncilu se jich účastní západní církve. Také se zde projevují reformační tendence, které vyústily ve vznik protestantských církví a jejich oddělení se od církve katolické (srov. s. 11–12). Poslední, třetí skupinou jsou koncily novodobé katolické konfesní církve, jimiž katolická církev reaguje na již oddělené reformační církve a hledá cestu k nim i k církvím křesťanského Východu (srov. s. 12–13). Odtud je patrné, že ekumenický ve významu všeobecný nijak nevyklučuje, ale naopak obsahuje konfesní rozdíly.

Počátku instituce koncilu Schatz věnuje celou samostatnou kapitolu. Vedle podrobnějšího dějinného vývoje od provinčních synod ke koncilu na rozdíl od Jedin věnuje pozornost zrodu koncilu jako autority. Vychází ze skutečnosti, že církve se už časově vzdalovala době života apoštolů, kteří měli přímou zkušenost s Ježíšovým působením, a proto potřebovala upevnit pravdy víry, kterým církve vždy věřila. Od druhého století se proto začaly scházet synody, které měly zpočátku místní a později nadregionální charakter (s. 14). Závěry těchto synod bylo nutné tlumočit ostatním církevním obcím (s. 15nn). Provinciální synody prvních staletí, jimž náležela věroučná rozhodnutí proti herezím, položily jak základ církevního zákonodárství, hierarchické kontroly voleb biskupů, tak i shromáždění církevních koncilů (s. 18).

Zbývající část knihy je věnována samotným koncilům. Schatz se systematicky drží klasifikace císařské, středověké a konfesní koncily. Dodržuje časovou chronologii od prvních koncilů až po poslední, II. vatikánský. Jednotlivé koncily zároveň řadí do komplexních celků. V jejich názvech se výstižně odráží téma samotných koncilů (viz například: „Nikája, její recepce a zápas o tributární dogma“, s. 20nn; „Za jednotu a reformu církve. Concily 15. století“, s. 114 nn; „Koncil a konfesionalizace: Tridentinum [1545–1563]“, s. 156nn; „Koncil a princip autority. I. Vatikánium [1869–1870], s. 205nn; „Koncil aggiornamento. II. vatikánský koncil [1962–1965]“, s. 252nn) nebo dobové okolnosti („Pouze Nikája? Od Efezu k Chalkedonu“, s. 42nn; „Patriarcháty, zemské církve a křehká jednota: Starocírkevní koncily po Chalkedonu“, s. 64nn; „Papežské koncily vrcholného středověku“, s. 93nn). Autor dodržuje stejný postup i při tematickém členění koncilů na kapitoly a podkapitoly.

Schatz dodržuje jednotné schéma i ve své prezentaci koncilů. Nejdříve předkládá dobové okolnosti svolání konkrétního koncilu, poté jeho ústřední téma, následně recepce, nezastírá ani problémy a krize.

V autorově přístupu k jednotlivým koncilům registrujeme následující linie:

1) Situace ve světě. Concily byly často svolávány na neutrální půdě, kde bylo relativně zaručeno

- bezpečí účastníků v době probíhajících válek či konfliktů mezi jednotlivými zeměmi.
- 2) Vztah mezi církví a světskou mocí zejména v době prvního tisíciletí, kdy koncily svolával a financoval císař (srov. s. 7–8); papežské koncily vrcholného středověku, například první Lyonský koncil, na kterém byli papež s císařem v opozici (srov. s. 104–156), a v neposlední řadě i Tridentický koncil, koncil, v jehož době volbu biskupů neovlivňovaly pastorační důvody, ale majetek (srov. např. s. 158nn).
 - 3) Vztahy uvnitř církve, konkrétně mezi papežem a biskupem, v době, kdy se řešila otázka, zda papež má mít moc absolutní, nebo korigovanou episkopátem, což je patrné zejména u koncilů, které probíhaly během 15. století (srov. oddíl „Za reformu a jednotu církve. Koncily 15. století“, s. 114–155) a také v době I. vatikánského koncilu (viz „Koncil a princip autority. I. Vatikánium [1869–1870], s. 205–251).

Odtud je patrná Schatzova schopnost vystihnout podstatu věci a také použití induktivní metody. Užívá i analýzu, ponejvíce v úvodních kapitolách „Které koncily jsou ekumenické“ a „Počátek instituce koncilu“ (s. 6–20). Nevyhýbá se ani srovnávání, které je nejpatrnější při rozboru největšího, II. vatikánského koncilu, jenž zdědil vlivy modernismu, osvícenství, konfesních bojů a po I. vatikánském koncilu i způsob průběhu (srov. s. 259nn).

Pozitivní je i autorova empatie vůči takovým okolnostem jako klimatické podmínky (horko) či nevyhovující akustika v bazilice sv. Petra v Římě, které ovlivňovaly průběh a atmosféru samotného jednání během I. vatikánského koncilu (srov. s. 214nn). Schatz i tímto ukazuje, že i přes maximální snahu život putující církve budují lidé.

Oceňujeme i maximální snahu autora o objektivní pohled na situaci. Otevřeně přiznává chyby, jichž se dopouštěla samotná církev, například vyčkávací taktika ze strany papeže před svoláním Basilejského koncilu, což vedlo k odtržení reformačních proudů od církve katolické a k založení protestantských církví (srov. s. 140nn), vnucení unie namísto teologického dialogu s pravoslávím během 2. koncilu v Lyonu (srov. s. 108), velmi nízká vzdělanost kněží, zanedbávání kázání (srov. s. 112), volný životní styl, který se naprosto neslučoval se závazky kněžského stavu, přílišné utajování informací o průběhu koncilu v době existence tisku, jež vedlo ke spekulacím a nedorozuměním (srov. s. 224–225).

Schatzův respekt vůči odlišnostem světa křesťanského Východu a Západu, který dokazuje zejména tvrzením, že během Florentské unie, jejímž tématem byla i otázka Filioque, se scholastické sylogismy západní církve míjely s myšlenkovým světem pravoslaví (srov. s. 146), i otevřeným sdělením skutečnosti, že časová tíseň donutila obě strany přiblížit se k hranici vlastních možností (srov. s. 148). Tímto vyjadřuje rovnocennost a důstojnost křesťanského Východu a Západu.

Nemalým přínosem knihy je i její srozumitelný jazyk, na čemž mají zásluhu i překladatelé do češtiny. Jmenný rejstřík (s. 326–331) usnadňuje orientaci v textu. Odkazy přímo v poznámkách pod čarou v textu čtenáři umožní najít další prameny ke konkrétnímu tématu, jímž by se rád zabýval do větší hloubky.

Vzhledem k tomu, že dílo je určené i čtenářům se zájmem o teologii a historii (str. 5), uvítali bychom, kdyby překladatelé dali přednost českým výrazům před cizími (např. namísto „afinitní“ „podobný/příbuzný“, namísto „ambivalence“ „rozporuplnost/dvojakost/nejednoznačnost“ [srov. s. 317], namísto „unanimita“ „jednomyslnost/shoda“ [s. 383], namísto „infalibilita“ „neomylnost“

[s. 149]) . Pro češtinu není běžné použití středníku jako oddělovacího znaku v souvětích. Dlouhá souvětí by proto bylo vhodnější rozdělit do kratších větných celků.

Vhodná by byla také chronologická srovnávací tabulka papežů, koncilů, klíčových událostí nejen církevních dějin, která by čtenáře snadněji nasměrovala ke konkrétní etapě života církve a nastínila mu rovněž období předcházející i následující.

Schatzova kniha *Všeobecné koncily. Ohniska církevních dějin* je velmi inspirativní a neztrácí na aktuálnosti:

- 1) Autor velmi srozumitelně představuje základní dogmata katolické církve, a může tak probudit zájem například o historii jednotlivých dogmat i bližší poznání všech pravd víry.
- 2) Dílo může podnítit i k bližšímu studiu dějin lidského myšlení, zejména doby koncilů prvního tisíciletí, kdy se formovala základní dogmata reagující na hereze. Neměnná víra církve se setkala s dědictvím antické vzdělanosti, jejími filosofickými termíny, které posloužily jako základ pro srozumitelné předávání dogmat a pravd víry (srov. s. 20–63).
- 3) Díky pasážím o roli tisku a médií během I. a II. vatikánského koncilu si lze více uvědomit roli informací a slova v našich životech a podle toho s nimi zacházet (srov. s. 224–226; 264–270).
- 4) Církev a její vztah k mocným tohoto světa je vděčným tématem médií. Na rozdíl od současného mediálního obrazu církve jako přísluhovačky mocných Schatzova kniha ukazuje, že církev byla pro panovníky v první řadě útočištěm a v době hrozby válečného konfliktu pomocnicí k uchování míru (srov. s. 20–87). Z knihy je také patrné, že církev při koncilních jednáních vždy reagovala na situaci dobového světa. I její zdánlivá odloučenost od světa, prezentovaná v současnosti jako pohrdání světem, byla ve skutečnosti poctivou snahou být záchytným bodem a jistotou zejména v době osvícenství, racionalismu, liberalismu a dalších myšlenkových proudů, které se kumulovaly především v 19. století (srov. s. 205nn).
- 5) Pojem „ekumenický“ v současné době chápeme jako dialog mezi konfesemi křesťanského náboženství. Výraz „všeobecný“ zahrnuje i tehdy známý svět a především dostupnost místa konání koncilu, což ve starověku mělo podstatný vliv na složení účastníků. Tyto nuance proto otevírají a nabízejí badatelům otázku, zda koncily a unie, kde už byly jasně vyprofilovány rozdílné konfese, neřadit mezi ekumenické a první koncily, před rozdělením církve, neklasifikovat jako všeobecné.

Schatzovo dílo *Všeobecné koncily. Ohniska církevních dějin* proto doporučujeme nejen jako kvalitní četbu pro získání všeobecného přehledu o církvi a klíčových meznících její historie, ale i jako příručku či další učebnici církevních i profánních dějin.

Petra Otýpková
(TF JU, Petra.Otypkova@centrum.cz)